תוספתא ראש השנה (ליברמן) — תוספתא ראש השנה (ליברמן)

ניסן ראש השנה למלכים ולרגלים לחדשים ולתרומת שקלים, ויש או', אף לשכר בתים. כיצד למלכים, מת באדר, ועמד אחר תחתיו באדר, מונין שנה לזה ולזה, מת בניסן, ועמד אחר תחתיו בניסן, מונין שנה לזה ולזה, מת באדר, ועמד אחר תחתיו בניסן, הראשונה נמנית לראשון, והשנייה נמנית לשיני.

כיצד לרגלים, אחד הנודר ואחד המעריך ואחד המקדיש אינו עובר משם בל תאחר עד שיעברו עליו רגלי שנה כולה, ר' שמעון אומ' שלשה רגלים כסדרן וחג המצות ראשון, וכן היה ר' שמעון או' פעמים שהן שלשה, פעמים שהן ארבעה, פעמים שהן חמשה, כיצד, נדר לפני הפסח עד שיעברו עליו הפסח ועצרת והחג, נדר לפני עצרת עד שיעברו עליו עצרת והחג והפסח ועצרת והחג, נדר לפני החג עד שיעברו עליו החג והפסח ועצרת והחג.

כיצד לחדשים, אע"פ שנ' בחדש הראשון ובחדש השיני אין מתחילין למנות אלא מניסן, שנ' החדש הזה לכם ראש חדשים.

כיצד לתרומת שקלים, כל קרבנות צבור קריבין באחד בניסן, אם בא חדש בזמנו קריבין מן החדשה, ואם לאו קריבין מן הישנה.

כיצד לשכר בתים, המשכיר בית לחבירו לשנה שכר הימנו שנים עשר חדש מיום ליום, אם אמ' לשנה זו, אפי' לא שכר ממנו אלא באחד באדר, אין לו אלא עד אחד בניסן.

באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, ר' לעזר ור' שמעון אומ' באחד בתשרי, אמ' ר' שמעון בן עזיי הואיל ואילו אומ' באחד באלול ואילו אומ' באחד בתשרי, יהוא האלוליים מתעשרין לעצמן, כיצד, נולדו חמשה באב וחמשה באלול, חמשה באלול וחמשה בתשרי, חמשה באב וחמשה בתשרי אין מצטרפין, חמשה בתשרי וחמשה באב, הרי אילו מצטרפין.

תשרי ראש השנה לשנים ולשמטין וליובלות לנטיעה ולירקות ולמעשרות ולנדרים. כיצד לשנים לשמטין וליובלות, אין מתחילין למנות לשנים לשמטין וליובלות אלא מתשרי.

כיצד לנטיעה, אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה, ומותר לקיימן בשביעית, פחות מיכן, לא עלתה לו שנה, ואסור לקיימן בשביעית. ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט, אם ערלה, ערלה, ואם רבעי, רבעי.

כיצד לירקות, ליקט ירק בערב ראש השנה עד שלא בא השמש, וחזר וליקט משבא השמש, אין תורמין ומעשרין מזה על זה, מפני שזה חדש וזה ישן. היתה שנייה ונכנסה שלישית, הראשון מתעשר מעשר שני, והשני מתעשר מעשר עני. ליקט אתרוג בערב חמשה עשר בשבט עד שלא בא השמש, וחזר וליקט משבא השמש, אין תורמין ואין מעשרין מזה על זה, מפני שזה חדש וזה ישן. היתה שלישית ונכנסה רביעית, הראשון מתעשר מעשר עני, והשני מתעשר מעשר שני.

כיצד לנדרי', המודר הנאה מחבירו לשנה, נדר הימנו שנים עשר חדש מיום ליום, אם אמ' לשנה זו, אפי' לא נדר הימנו אלא מאחד באלול, אין לו אלא עד אחד בתשרי.

בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו נומרון, שנ' היוצר יחד לבם וגו'. ואו' תקעו בחדש שופר וגו', ואו' כי חק לישראל הוא וגו', אם קדשוהו בית דין הדין נכנס לפניו, ואם לאו, אין הדין נכנס לפניו.

וכן אתה מוצא בעומר של מן, אם בא בזמנו מיד הוא כלה, ואם לאו, מתעכב הוא לשלשה ימים. אמ' ר' עקיבא אמרה תורה הבא עומר שעורין בפסח, שהו פרק שעורין, כדי שתתברך לכם תבואה, הבא חטים בכורים בעצרת, שהוא פרק אילן, כדי שיתברכו עליך פירות אילן, הבא ניסוך המים בחג, כדי שיתברכו עליך מי גשמים. אמרו לפניו מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות, כדי שתמליכוהו עליהם, זכרונות, כדי שיבא זכרונכם לטובה לפניו, שופרות, כדי שתעלה תפלתכם בתרועה לפניו.

הכל נידונין בראש השנה וגזר דינו נחתם ביום הכפורים דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומ' הכל נידונין בראש השנה וגזר דינו של כל אחד ואחד נחתם בזמנו, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בחג על המים, וגזר דינו של אדם נחתם ביום הכפורים, ר' יוסה אומ' אדם נידון בכל יום, שנאמ' ותפקדנו לבקרים.

על ששה חדשים השלוחין יוצאין. ר' התקין שיהו יוצאין אף על אדר השני, מפני הפורים.

בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם, פעם אחת שכרו ביתסין שני עדים לבוא להטעות את חכמים, לפי שאין ביתסין מודין שתהא עצרת אלא אחר שבת, בא אחד ואמ' עדותו והלך לו, בא השני ואמ' עולה הייתי במעלה אדומים, וראיתי רבוץ בין שני סלעים, ראשו דומה לעגל, אזניו דומות לגדי, קרניו דומות לצבי, וזנבו מונחת לו בין יריכותיו, ראיתיו, נבעתתי ונפלתי לאחורי, והרי מאתים זוז צרורין לי בסדיני. אמרו לו, מאתים זוז נתונין לך במתנה, והשוכרך ימתח על העמוד. מה ראית ליזקק לכך? אמ' להם, שמעתי שהביתסין מבקשין להטעות את חכמים, אמרתי מוטב אלך אני ואודיע את חכמים.

(פ"ב בכי"ע) אם אינן מכירין אותו, משלחין עדיו עמו, אפי' בשבת. מעשה בר' נהוראי שבא עם העד בשבת לאושה והעיד בו.

בראשונה היו מסיעין מסעות בראשי ההרים הגבוהים, בהר המשחה, בסרטבא, בגרופינא, בתבור, בחוורן, בבית בילתי, ר' שמעו' בן לעזר אומ' אף בהרים, ותבור, גרור וחברותיה. מימתי מסיעין את החדש, לאור עיבורו. כיצד, חל להיות ערב שבת ושבת מסיעין עליו למוצאי שבת, ואם בא בזמנו, מסיעין עליו, ואם לאו, אין מסיעין עליו. על כל ראשי חדשים היו מסיעין מסעות. אמ' אחד לפני חמה ראיתיו, לא אמר כלום, לאחריה, דבריו קיימין. לצפונה, לא אמ' כלום, לדרומה, דבריו קיימי'. אחד אומ' ראיתיו גבוה שתי מדרעות, ואחד אומ' שלשה, עדותן קיימת, אחד או' שלשה, ואחד או' חמשה, אין מצטרפין זה עם זה, אבל מצטרף חוא עם אחרים. אחד או' ראיתיו מוטה, ואחד אומ' ראיתיו זקוף, אין מצטרפין זה עם זה, אבל מצטרף הוא עם אחרים. ראיתיו חציו בענן, לא אמ' כלום, חציו בעשיש, לא אמ' כלום, חציו במים, דבריו קיימין. ר' לעזר בי ר' צדוק אומ' אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, שכבר קדשוהו שמים. וכן היה ר' לעזר בי ר' צדוק אומ' אין השלוחין יוצאין בסוריה עד שישמעו מפי בית דין למחר.

למה לא סיפר שמותן של צדיקים, שלא יהא כל אחד ואחד אומ' הריני בא להקיש את ר' פלוני לאלדד ומידד, הריני מקיש את ר' פלוני לנדב ואביהוא, וכן הוא אומ' ה' אשר עשה את משה ואת אהרן, ואומ' וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל, ירובעל זה גדעון, בדן זה שמשון, יפתח כמשמעו, ואומ' משה ואהרן בכהניו וגו', שקל הכת' שלשה קלי עולם בין שלשה גדולי עולם, ללמדך שבית דינו של ירובעל גדול לפני המקום כבית דינו של משה, ובית דינו של יפתח גדול לפני המקום כבית דינו של שמואל, להודיעך שכל מי שנתמנה פרנס על הצבור, אפי' קל שבקלים, שקול כאביר שבאבירים, וכן הוא אומר ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וגו'. אין לך אלא שופט שבדורך, ואומ' אל תאמר מה היה וגומ'.

קדשו את החדש בזמנו ונמצאו עדיו זוממין, הרי זה מקודש, קדשוהו בלילה, אינו מקודש, קדשוהו אנוסין שוגגין מזידין ומוטעין, הרי זה מקודש, קדשוהו לפני זמנו, או לאחר עיבורו, פחות משלשים יום, או יתר על שלשים יום, יכול יהא מקודש, ת"ל חודש, אין פחות משלשים.

לא נראית לבנה לשני ימים, יכול יקדשוהו לאחר שני ימים, ת"ל יום, אין לו אלא יום אחד בלבד.

בתעניות תוקעין שלש על שלש, ובמסעות, שלש על שלש. שלש על שלש, על כל דגל ודגל דברי ר' יהודה, וחכמים או' שלש, על כל מטה ומטה. במה הן תוקעין, בחצצרות שעשה משה. ר' יהודה אומ' בראש השנה תוקעין בשל זכרים, וביובל בשל יעלים, נתנו חכמים את המצוי למצוי ואת שאין מצוי לשאין מצוי.

שופר שארוך וקצרו, כשר. גרדו, בין מבפנים בין מבחוץ, כשר, צפהו מבפנים, פסול, מבחוץ, כשר, צפהו מקום הנחת פיו, או שהוסיף עליו כל שהוא, אפי' במינו, פסול. ניקב וסתמו, אפי' במינו, אם מעכב את התקיעה פסול, ואם לאו, כשר. נתן שתי שופרות זה בתוך זה ותקע, אם קול הפנימי שמע יצא, אם קול חיצון שמע לא יצא. כמה הוא שעור שופר, כדי שיאחז בידו אחת ויתקע.

(פ"ד בכי"ע) הכל חייבין בתקיעת שופר, כהנים לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררין חללים נתינים ממזרין (חרש שוטה וקטן) סריס אדם וסריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן. טומטום ואנדרוגינוס חייבין, ואין מוציאי' את הרבים ידי חובתן. אנדרוגינוס מוציא את מינו, ואין מוציא את שאינו מינו, טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, נשים ועבדים וקטנים פטורין, ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

התוקע ומתעסק, והתוקע ומתלמד, והמלמד את בנו והמלמד את תלמידו, אם כיון לבו יצא, ואם לאו לא יצא.

רועה שהרבין צאנו אחורי בית הכנסת, וכן חולה שהיה מוטל אחורי בית הכנסת, ומי שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר, או קול מגלה, אם כיון לבו יצא, ואם לאו, לא יצא, אע"פ שזה שמע וזה שמע, זה כיון לבו, וזה לא כיון לבו, זה שכיון לבו יצא, וזה שלא כיון לבו לא יצא, שאין הכל הולך אלא אחר כונת הלב שנ' תכין לבם תקשיב אזניך, ואו' תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה.

ועוד זאת היתה בירושלם יתירה על יבנה, שכל עיר שרואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא, שלשה דברים אילו בתוכה תוקעין בה, וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד.

ר' לעזר בר' צדוק אומ' אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, שכבר קדשוהו שמים, ר' שמעון בן לעזר אומ' אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, שכבר חדש שלפניו קידשו. שמעון בן הסגן או' אם באו עדים מן המנחה ולמעלה תוקעין היו, אבל אין מוסיפין קרבין אלא עד שיקדשו החדש. אמ' ר' יהושע בן קרחא דברים אילו התקין רבן יוחנן בן זכיי משחרב בית המקדש, לכשיבנה הבית במהרה (בימינו) יחזרו דברים אילו ליושנן.

ר' יהודה או', ר' ליעזר או' שבתון, אומ' קדושת היום, זכרון, אילו זכרונות, תרועה, אילו שופרות, מקרא קדש, קדשהו. אמ' לו ר' עקיבא מפני מה לא נאמ' שבתון, שבות, שכן הוא פוגע בשביתה ראשון, אלא זכרון, אילו זכרונות, תרועה אילו שופרות, מקרא קדש, אילו קדושת היום.

מקום שנהגו לומ' כדברי ר' עקיבא אומ' כדברי ר' עקיבא, כדברי ר' יוחנן בן נורי, אומ' כדברי ר' יוחנן בן נורי. ר' שמעון בן גמליאל אומ' קדושת היום [עם הזכרונות]. אמ' רבן שמעון בן גמליאל מה מצינו בכל מקום אומרה רביעית, אף כאן אומרה רביעית, ר' אומ' מה מצינו בכל מקום אומרה אמצעית, אף כאן אומרה אמצעית. וכשקדשו את השנה באושה, ביום הראשון עבר ר' יוחנן בן ברוקה ואמ' כדברי ר' יוחנן בן נורי, אמ' רבן שמעון בן גמליאל לא היינו נוהגין כן ביבנה, ביום השני עבר ר' חנינא בנו של ר' יוסה הגלילי ואמ' כדברי ר' עקיבא, ואמ' רבן שמעון בן גמליאל כך היינו נוהגין ביבנה.

אין פוחתין מעשר מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות, אם אמ' שבע מכולם יצא דברי ר' עקיבא, ר' יוחנן בן נורי אומ' אין פחות משבע, אם אמ' שלש מכולם, יצא. אין מזכירין זכרון ומלכות ושופר של פורענות. מתחיל בתורה ומשלים בנביא, ר' יוסה אומ' אם היתה פורענות של גוים מזכירין אותה בפני עצמה, המתחיל, מתחיל בשל תורה, ומסיים בשל תורה, ואומ' של נביאים ושל כתובים באמצע. אין אומרין מלכיות עם הזכרונות, ולא זכרונות עם השופרות, אם אמ', לא אמ' כלום, וצריך לאומרן שניה.

פקדונות כזכרונות, שנ' וה' פקד את שרה וגו', פקד פקדתי אתכם, ר' יוסה אומ' אומרן עם הזכרונות, רבי יהודה אומר לא היה אומרן עמהן. זכרון שיש עמו תרועה, כגון זכרון תרועה מקרא קודש, ר' יוסי אומר אומרן עם הזכרונו' ועם השופרות, ר' יהודה אומ' לא היה אומרן אלא עם הזכרונות בלבד. תרועה שאין עמה זכרון, כגון יום תרועה יהיה לכם, ר' יוסה אומ' אומרה עם השופרות, ר' יהודה אומ' לא היה אומרן עמהן. מלכות שיש עמה שופר, כגון בחצוצרות וקול שופר וגו', אומרה עם המלכיות ועם השופרות, ר' יהודה אומ' לא היה אומרה אלא עם השופרות בלבד. מלכות שאין עמהן שופר, כגון זמרו לאלהים זמרו וגו', כי מלך על כל הארץ אלים זמרו משכיל מלך אלים על גוים, ר' יוסה אומ' אומרן עם המלכיות, ר' יהודה אומ' לא היה אומרן עמהן. שמע ישראל וגו' וידעת היום והשבות וגו', ר' יוסה אומ' אומרן עם המלכיות, ר' יהודה אומ' לא היה אומרן. שאו שערים ראשיכם וגו' מי זה מלך הכבוד וגו' שאו שערים ראשיכם מי הוא זה מלך ה' צבאות וגו', ר' יוסה אומ' אומרן כל אחד ואחד בפני עצמו, ר' יהודה אומ' אומרן כולן כאחד.

[זכרונות האמורות לעניין הקשת. ר' יוסי אומ' אומרן כולן כאחת], ר' יהודה או' ראשנים בפני עצמן ושניים בפני עצמן. שופרות האמורין בעניין גדעון ובעניין יהושע, ר' יוסי אומ' אומרן כל אחד ואחד בפני עצמו, ר' יהודה או' האמורי' בשעת מעשה לעצמן, בשעת פקידה לעצמן.

סדר תקיעות, שלש של שלש שלש, שש תקיעות ושלש תרועות. שמע שש תקיעות ושלש תרועות מתשעה בני אדם כאחד, יצא. שמע שש תקיעות ושלש תרועות, אפי' בסירוגין, אפי' כל היום כולו, יצא. שמע תקיעות וברכות, בין שהקדים תקיעות לברכות ובין שהקדים ברכות לתקיעות, יצא. תקע והריע וחזר והריע ותקע, אין בידו אלא אחת. תקע והריע ותקע בנשימה אחת, לא יצא. שמע תקיעה מזה, ותרועה מזה, תקיעה מזה, ותרועה מזה, אפי' [בסירוגין, אפילו כל היום] כולו, יצא.

מתלמדין לתקוע בשבת, ואין מעכבין את הנשים ואת הקטנים מלתקוע בשבת, ואין צריך לומ' ביום טוב.

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, בית שמיי אומ' מתפלל עשר, ובית הלל או' מתפלל תשע. יום טוב שחל להיות בשבת, בית שמיי אומ' מתפלל שמונה, ואו' של שבת בפני עצמה ושל יום טוב בפני עצמה, ומתחיל בשל שבת, ובית הלל או' מתפלל שבע, ומתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת, ואומ' קדושת היום באמצע. אמרו בית הלל לבית שמיי והלא במעמד כולכם, זקני בית שמיי, ירד חוני הקטן ואמ' שבע, ואמרו לו כל העם נחת רוח הוא לך. אמרו להם בית שמיי מפני שהיתה שעה ראויה ליקצר. אמרו להם בית הלל אילו היתה שעה ראויה לקצר, היה לו לקצר בכולם.

רבן גמליאל אומ' שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן, וחכמים אומ' כל אחד ואחד מוציא את עצמו, אמ' להם אם כן למה מורידין אותו לפני התיבה, אמרו לו כדי להוציא את מי שאינו יודע, אמ' להם אם כן למה מתפללין כל אחד ואחד לעצמו, אמרו לו מפני ששליח צבור מתקין את עצמו, אמ' להם אם כן למה מורידין אותו לפני התיבה, אמרו לו להוציא את מי שאינו יודע, אמ' להם כשם שהוא מוציא את מי שאינו יודע כך הוא מוציא את מי שהוא יודע. סליק פירקא וסליקא מסכת ראש השנה